
HELIKON

IRODALOM- ÉS KULTÚRATUDOMÁNYI SZEMLE

Tzvetan Todorov, a közvetítő

2018

1

HELIKON

IRODALOM- ÉS KULTÚRATUDOMÁNYI SZEMLE	REVUE DE L'INSTITUT D'ÉTUDES LITTÉRAIRES
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA	DU CENTRE DE RECHERCHE DES SCIENCES HUMAINES DE L'ACADÉMIE HONGROISE DES SCIENCES

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG / COMITÉ DE RÉDACTION

FÖLDES Györgyi

főszerkesztő / directrice de la revue

VARGA László

a szerkesztőbizottság elnöke / président du comité de rédaction

T. ERDÉLYI Ilona

HITES Sándor

KALAVSZKY Zsófia

KARAFIÁTH Judit

könyvrovat / livres

RÁKAI Orsolya

SZENTPÉTERI Márton

SZILI József

SŐRÉS Zsolt

technikai szerkesztő / révision des textes

SZERKESZTŐSÉG / SECRÉTARIAT DE LA RÉDACTION

1118 Budapest, Ménesi út 11–13. Tel.: +36-1-279-2762, fax: +36-1-385-3876

E-mail: helikon@btk.mta.hu

<http://www.iti.mta.hu/helikon.html>

2018/1. – LIX. évfolyam Megjelenik negyedévenként	2018/1. – LIX. année Revue trimestrielle
--	---

a szerkesztő, Gara László ragaszkodott ahhoz, hogy a fordítók maguk is költők legyenek, és ehhez a korabeli irodalmi paletta legkiemelkedőbb alakjait sikerült megnyernie, ami minden bizonynyal jelentősen hozzájárult az antológia franciaországi és nemzetközi sikeréhez. Szávai Dorottya az antológia legsikeresebb darabjainak Pilinszky János verseinek fordítását tekinti, így nem meglepő, hogy az esszékötet következő fejezetét ennek a témának szenteli.

A lehetetlen mint a költészet tere című esszé Pilinszky és Lorand Gaspar költészetének összevetése során arra a kérdésre keresi a választ, hogy a francia kulturális közegben miként érhető tetten a magyar irodalomtól való érintettség nyoma a Gaspar-életműben. Az erdélyi származású, de kizárólag francia nyelven író szerző azért is válik a vizsgálat ideális tárgyává, mert ő az egyetlen kétnyelvű költő műfordítója a magyar irodalomnak Franciaországban. Ráadásul Pilinszky és Gaspar költészete poétikai szempontból is nagy hasonlóságot mutat: a redukált, lecsupaszított és hermetikus versnyelven kívül, a *sivatag* mint a verstér központi metaforája és a *csönd* poétikai terének meghatározó szerepe mindkettjük művészetében visszaköszön.

A kötetet a szoros szövegolvasáson alapuló, *Szomorú keringő* című verselemzés teszi befejezetté. Weöres Sándor *Valse triste* című versét annak francia fordításával veti össze a szerző, és arra a rendkívül meggyőző következtetésre jut, hogy Robert Sabatier tolmácsolásában a szöveg az eredetnél sokkal elégikusabb hangzásúnak tűnik. Ennek a hangnemváltásnak azonban a tágabb irodalmi beágyazottság szempontjából vesztesége és nyeresége is van: jóllehet az eredeti címén *Őszi melódiának* nevezett magyar vers Sabatier szövegváltozatában elveszti a magyar líratörténet nagy ősz-verseivel összecsengő intertextuális áthallásait, az elégikus célnyelvi megfeleltetés jóvoltából a fordítás a francia líratörténetben a verlainéi dal költészeti hagyományának válik részévé.

Összességében elmondható, hogy az *Egyenes labirintus* a kortárs magyar komparatistikai kutatásoknak egy olyan területére repíti az olvasóját, amely a francia–magyar irodalmi kapcsolatok leírásához újszerű szempontrendszert kínál. Legfőbb újdonságát azonban az adja, hogy az iroda-

lomtudomány eszköztárával fordítástudományi kérdéseket vizsgáló esszékötet tökéletesen párbeszédképesnek bizonyul napjaink nemzetközi fordítástudományi szemléletével. Így tudománytörténeti szempontból éppen abban rejlik ereje, hogy a komparatistika jegyében fogant kísérletek a humántudományok körében indirekt módon több diszciplína számára is megújító erővel hathatnak. Reméljük, hogy az esszékötet csak a kezdetét jelenti a szerző jövőbeni tudományos vizsgálódásának.

MUDRICZKI JUDIT

David STAINES, ed., *The Cambridge Companion to Alice Munro*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), 201.

A szerkesztő bevezetőjét követően a tanulmánykötetben tíz írás található, amelyekben kanadai és európai irodalomtudósok elemzik az első kanadai Nobel-díjas író művészetének különböző aspektusait, többek között a vidéki kisváros világát, a szerző stílusát, az élettörténet al-műfajhoz való viszonyát, a nő-és anya-karakterek fő vonásait, „nem-dogmatikus” feminizmusát, vagy éppen a görög, a kelta és az északi mitológia, valamint a populáris dalok motívumait Munro elbeszéléseiben.

Az első tanulmányban Staines kiemeli, hogy Munro olvasottsága kitapintható utalások formájában egyre hosszabb és bonyolultabb szerkezetű-cselekményű elbeszéléseiben is, a témaválasztást illetően pedig magát Munrót idézi: „Az amerikai Dél írói voltak az elsők, akik valóban erősen hatottak rám, mivel megmutatták, hogy lehet kisvárosokról, vidéki emberekről is írni ... a déli nőírókat különösen szerettem. Volt egy olyan érzésem, hogy a nők tudnak írni a bizarr, groteszk, marginális dolgokról.” (12) Munro történeteinek legnagyobb hányada a fiktiiv, nagyvárosoktól távolos Jübilében játszódik, nem egyszer e kisváros peremén kívül elhelyezkedő, mindentől távol lévő házakban – az itt élő lányok és asszonyok, amint arra Marilyn Simonds rámutat, arra vágyunk, hogy elhagyhassák ezeket a helyeket, amelyek gyakran rejtélyes titkok őrzői. Maria Lösch-nigg szerint Alice Munro egyszerre feminin,

feminista és nem-feminista író, aki nem veti meg/ el a maskulin narratívát, olykor a női látószög paródiáját is véghezviszi, „az eseményeket egy lány szereplő tudatán keresztül mutatja be, de egyúttal megkettőzi azt az érett elbeszélő nő tudata segítségével” (69).

Talán a nőorsók ábrázolása miatt is érezheti azt a Munro-elbeszélések olvasója, hogy erősen önéletrajzi történetekkel van dolga: Coral Ann Howells az önreprezentáció különböző módozatait rendszerezi, kitérve természetesen a *Drága életem* (2012), ami a szerző 'legönéletrajzibb' könyve. E kötetre vonatkozóan H. Ventura E. T. A. Hoffman hatását emeli ki az önéletrajziság mellett. Margaret Atwood – a 'rivális' és Munronál talán nemzetközileg ismertebb szerző – *Az író arcképe fiatal nőként* alcímű tanulmányában a *Lányok, asszonyok élete* kötet alapján a fejlődési regény és a művészregény jellemzőit veszi sorra. *A Jupiter holdjai* kapcsán W. H. New kiindulópontja Munro azon nézete, hogy „az elbeszélés nem egy meghatározott cél felé vezető út, inkább házra hasonlít, olyan szerkezetre, amelyben a jól körülhatárolt terek úgy kapcsolódnak egymáshoz, hogy ezáltal a külső tér is átalakul” (116). New rámutat a Munro-elbeszélésekben gyakran előforduló öntükröző írásmódra is, ami egyrészt idézetekben, másrészt a történetmesélés formájára és funkciójára való utalásokban érhető tetten. Ezt az önreflexivitást, valamint a Munronál gyakori intertextualitást is tekintetbe véve mutat rá Robert McGill a posztmodern jellegre. Héliane Ventura úgy látja, Alice Munro egy női bárd, ami egyrészt felmenői révén életrajzi örökség, másrészt az írásmódban is tetten érhető, amennyiben gyakran tesz említést Homéroszról, a skót dalnokokról, északi sagákról, az amerikai folklórról és kanadai népszerű dalokról – ily módon nem pusztán intertextuális, de intermuzikális utalások is jelen vannak elbeszéléseiben, olyannyira, hogy a *Boldog árnyak tánca* kötet a címet is Gluck *Orfeusz és Euridikéből* veszi. „Az Orfeuszra való utalással ... Munro a zenei kísérettel előadott költészet orális hagyományában helyezi el művét.” (156) Az eposzokra emlékezteti a tanulmány szerzőjét Munro azon írói módszere is, hogy mintegy „létárt” készít a világról. Az északi mitológia, az Edda-dalok jelenléte a Munro művekből készült legismertebb filmes feldolgozás, az Oscar-díjra is jelölt és hazánkban is játszott *Egyre*

távolabb alapjául szolgáló, eredetileg *A medve felment a hegyre* címmel megjelent történet hőse révén a leglátványosabb, hiszen Grant az angol-szász és északi irodalom professzora.

A Cambridge Companion sorozat egyes szerzőkről, valamint nemzeti irodalmakról, illetve irodalmi korszakokról, műfajokról jelentetett meg eddig közel háromszáz kötetet, amelyek mind az oktatásban, mind a tudományos kutatásban alapműnek számítanak, emellett az adott téma, szerző iránt érdeklődő szélesebb olvasóréteget is képesek megszólítani. A fentiekben bemutatott kötet, valamint a végén található felsorolás a korábban megjelent kézikönyvekről több fájó sebet tép fel a hazai felsőoktatásért és irodalmi közéletért aggódó személyben: egyrészt, miért nem működik egyetlen – egyébként tudományos és oktatási teljesítményét illetően elismert – egyetemünkön sem mérvadó, netán nemzetközileg is jegyzett könyvkiadó? Másrészt miért nem létezik idegen nyelven tanulmánygyűjtemény a kortárs magyar irodalomról, hogy a magyar nyelven megírt regények örvendetesen nagyszámú fordításait kézbe véve a külföldi olvasó (vagy azt netán egyetemi kurzusba integráló oktató) kontextusba tudja helyezni ezeket a műveket?

KÜRTÖSI KATALIN

Ilaria Zamuner, a cura di, «M'exalta el nou i m'enamora el vell» – J. V. Foix (e Joan Miró) tra arte e letteratura. (Firenze: Leo S. Olschki Editore, 2017), XII – 110. + 24 színes képmelléklet.

A kötet a 20. századi katalán irodalom egyik legfontosabb alakja előtt tiszteleg. 2014 decemberében Ilaria Zamuner, a kötet szerkesztője a Chieti-Pescara Egyetemen szervezett egy konferenciát, amelyen Josep Vicenç Foix (1893–1987) munkásságát mutatták be az olasz közönségnek. A konferencia címe: „Jo sóc aquell que en mar advers veleja” – J. V. Foix e le avanguardie storiche tra arte e letteratura [„Én vagyok az, aki ellenséges tengereken hajózik” – J. V. Foix, valamint a történeti avantgárd képzőművészet és irodalom összefüggései]. A kötet a konferencia-előadásokra épül, és az olasz Olschki kiadó jelentette meg a *Biblioteca dell'«Archivum Romanicum»*, Serie I: *Storia, Letteratura, Paleografia*

TARTALOM

Tzvetan Todorov, a közvetítő

TANULMÁNYOK

ANGYALOSI GERGELY: Todorov, a közvetítő	3
TZVETAN TODOROV: Az irodalom fogalma (Fordította: Schneller Dóra)	14
TZVETAN TODOROV: Az olvasás mint konstrukció (Fordította: Marczisovszky Anna)	27
TZVETAN TODOROV: Dialogikus kritika? (Fordította: Jeney Éva)	38
MARSÓ PAULA: „Törékeny boldogság”: Tzvetan Todorov Rousseau-olvasata kapcsán	49
ANGYALOSI GERGELY: Egy festő a felvilágosodás árnyékában	54
Z. VARGA ZOLTÁN: Kellem és kötelem. Egy közvetítő arcképe	59

KÖNYVEK

ROSSANA FENU BARBERA: Dante's Tears. The Poetics of Weeping from <i>Vita Nuova</i> to the <i>Commedia</i> / DRASKÓCZY ESZTER	67
RAFFAELE RUGGIERO: Baldassarre Castiglione diplomatico. La missione del cortegiano / SZKÁROSI ENDRE	68
ANDRÉ BRETON: Correspondance avec Tristan Tzara et Francis Picabia, 1919–1924 / SCHNELLER DÓRA	69
SCHILLER ERZSÉBET: A magyar és az orosz irodalom megszgyein. Válogatott tanulmányok / SZABÓ TÜNDE	70
SZÁVAI DOROTTYA: Egyenes labirintus – komparatiztikai tanulmányok / MUDRICZKI JUDIT	72
DAVID STAINES (ed.): The Cambridge Companion to Alice Munro / KÜRTÖSI KATALIN	73
ILARIA ZAMUNER (a cura di): «M'exalta el nou i m'enamora el vell» – J. V. Foix (e Joan Miró) tra arte e letteratura / LENDVAI GYULA	74

IN MEMORIAM

BERKES TAMÁS: Bojtár Endre (1940–2018)	77
--	----

SOMMAIRE

Tzvetan Todorov, le médiateur

ÉTUDES

GERGELY ANGYALOSI: Todorov, le médiateur	3
TZVETAN TODOROV: La notion de littérature (Traduit par <i>Dóra Schneller</i>)	14
TZVETAN TODOROV: La lecture comme construction (Traduit par <i>Anna Marczisovszky</i>)	27
TZVETAN TODOROV: Une critique dialogique? (Traduit par <i>Éva Jeney</i>)	38
PAULA MARSÓ: « Frêle bonheur », - A propos de la lecture de Rousseau par Tzvetan Todorov	49
GERGELY ANGYALOSI: Un peintre à l'ombre des Lumières	54
ZOLTÁN Z. VARGA: Grâce et engagement. Portrait d'un passeur	59

LIVRES

67

IN MEMORIAM

77

SUMMARY

Tzvetan Todorov, the Mediator

STUDIES

GERGELY ANGYALOSI: Tzvetan Todorov, the Mediator	3
TZVETAN TODOROV: The Notion of Literature (Translated by <i>Dóra Schneller</i>)	14
TZVETAN TODOROV: Reading as Construction (Translated by <i>Anna Marczisovszky</i>)	27
TZVETAN TODOROV: Dialogical Criticism? (Translated by <i>Éva Jeney</i>)	38
PAULA MARSÓ: 'Fragile Happiness': Todorov Reads Rousseau	49
GERGELY ANGYALOSI: A Painter in the Shadow of Enlightenment	54
ZOLTÁN Z. VARGA: Grace and Commitment: Portrait of a Ferryman	59

BOOKS

67

IN MEMORIAM

77

Ára: 1300 Ft

Előfizetés egy évre: 5200 Ft

Folyóiratunknak ez a száma az MTA Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottsága
és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelent meg.

nka
Nemzeti Kulturális Alap